

STRUČNÝ KOMENTÁŘ

Výsledky šetření Životní podmínky 2008 odrážejí všeobecně pozitivní situaci v české společnosti z roku 2007 a prvních měsíců roku 2008. Ekonomika se vyvíjela příznivě, pokračoval pokles nezaměstnanosti a to i dlouhodobé, průměrné nominální mzdy rostly nejrychleji od roku 2003. V sociální oblasti začala platit nová zákonná úprava životního a tzv. existenčního minima spolu se zákonem o pomoci v hmotné nouzi, který upravuje poskytování pomoci fyzickým osobám, jež se nacházejí v hmotné nouzi a dále zákon o sociálních službách, který přinesl zásadní změny do systému úhrady této péče tím, že poskytuje ve formě příspěvku na péči prostředky na úhradu péče přímo potřebným osobám. V rámci zákona o státní sociální podpoře byly významně zvýšeny dávky u rodičovského příspěvku. To vše se promítlo do příjmů domácností a do jisté míry poznamenalo i dlouhodobější trendy ve vývoji jejich příjmů. V průměrné domácnosti dosáhl v uvedeném roce úhrnný čistý peněžní příjem na osobu téměř 128,0 tis. Kč, tedy bezmála o 10 tis. Kč (8,4 %) více než v roce předchozím. Hrubé příjmy z pracovní činnosti vzrostly v průměru o 8,8 %, pracující člen domácnosti přinesl do domácnosti přibližně o 19 tis. Kč více než v roce 2006.

Na růstu sociálních příjmů (o 9,1 %) se podílely zejména dávky státní sociální podpory a důchody. Průměrná výše dávek SSP stoupla, po více než dvojnásobném zvýšení rodičovského příspěvku oproti předchozímu roku, o 37,2 %, důchody po valorizaci pevné i procentní části od ledna 2007 meziročně vzrostly o 7,5 %. V roce 2007 obdržela průměrná domácnost na sociálních příjmech více o 2,9 tis. Kč, z toho na dávkách SSP o 1,2 tis. Kč. Současně však po změně životního minima a úpravě jeho násobků pro přiznání dávky, dosáhla méně početná skupina domácností na dětské přídavku (23,7 % domácností v roce 2007 proti 27,0 % v roce 2006).

Z hlediska postavení osoby v čele domácnosti měly nejvyšší roční příjem v přepočtu na osobu domácnosti samostatně činných - 150,4 tis. Kč za rok (meziroční růst o 7,3 %). Tytéž příjmy jako samostatně činní a zhruba stejné tempo jejich růstu (7,1 %) měly i domácnosti zaměstnanců s vyšším vzděláním. Domácnosti zaměstnanců s nižším vzděláním, tj. pracující převážně v manuálních profesích, měly oproti předchozí skupině zaměstnanců příjem na osobu o 30 % nižší - 115,3 tis. Kč (meziroční růst 8,4 %). Nejvíce vzrostly příjmy domácností nezaměstnaných a tzv. ostatních domácností, v nichž je v čele osoba na rodičovské dovolené či v domácnosti (112,9 a 116,0 %). Příčinu lze nalézt především ve zmenšení průměrné velikosti uvedených domácností a zvýšení počtu jejich pracujících členů, u ostatních domácností přirozeně navíc i zvýšením rodičovského příspěvku.

Všechny standardně používané míry diferenciaci naznačují, že obdobně jako roce 2006 se také v roce 2007 diferenciaci příjmů neprohlubovala. Je to důsledkem celého komplexu vlivů - změny zdanění příjmů fyzických osob spočívající v nižší míře zdanění příjmů do 18200 Kč, možnosti přivýdělku nezaměstnaných osob, stejně jako možnosti neomezeného výdělku osob pobírajících rodičovský příspěvek a osob s částečným invalidním důchodem a konečně i více než dvojnásobné zvýšení rodičovského příspěvku ze 3 696 Kč v roce 2006 na 7 582 Kč v roce 2007. Nižší příjmy rostly tudíž o 6,0 procentního bodu rychleji, jak vyplývá z porovnání tempa růstu průměrného příjmu na osobu v nejnižším a nejvyšším příjmovém decilu, a decilový poměr se snížil na 5,6.

Měřeno Gini koeficientem (výpočet podle čistého peněžního příjmu na osobu), dosáhla míra diferenciaci příjmů za úhrn domácností hodnoty 0,259. Nejvyšší míra příjmové diferenciaci byla u domácností samostatně činných - 0,333, u domácností zaměstnanců činila 0,248 a tradičně nejnižší byla u domácností důchodců bez pracujících členů - 0,133. Z těchto hlavních typů domácností byli důchodci jediní, u nichž se Gini koeficient proti předchozímu roku nepatrně zvýšil.

Životní minimum představuje od roku 2007 hranici peněžních příjmů potřebných k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb členů domácnosti, nezahrnuje již tedy nezbytné

náklady na bydlení. Proto byly při zjišťování počtu domácností pod hranicí životního minima porovnávány s příslušným životním minimem příjmy domácnosti po odečtení nákladů na bydlení. Výsledek pak vypovídá o počtu domácností, kterým po zaplacení nákladů na bydlení zbude z příjmů méně než příslušné životní minimum. V roce 2007 to bylo odhadem 144,5 tis. domácností s celkovým počtem 355,8 tis. osob a jejich průměrný roční peněžní příjem na osobu (před odečtením nákladů na bydlení) činil 41,5 tis. Kč. Z hlediska typu domácnosti to byli zejména jednotlivci (33,5%) a neúplné rodiny (31,6 %).

Míra ohrožení chudobou, počítaná podle jednotné evropské metodiky, mírně klesla. Peněžní chudobou bylo ohroženo celkem 936 tis. osob (9,1 % všech osob). Z hlediska věkové skladby se zlepšila situace osob do 50 let, z hlediska typu domácnosti přibylo chudobou ohrožených jednotlivců a naopak, s výjimkou neúplných rodin, se snížil počet chudobou ohrožených domácností s dětmi.

Zhruba každá dvanáctá domácnost v ČR uvedla, že velmi obtížně vychází se svým příjmem. Dalších 59 % domácností mělo obtíže méně závažné. Celkově uvedlo problémy při vycházení s příjmem o něco více domácností než v předchozím roce. Snadno a velmi snadno vycházelo se svým příjmem jen zhruba 9 % domácností.

Struktura bytů z hlediska právní formy užívání se mění pozvolna ve prospěch soukromého vlastnictví. Bytů ve vlastnictví jejich uživatelů je kolem 60 %. Mění se i některé kvalitativní stránky bydlení. Přibylo domácností, které se nastěhovaly do bytu po roce 2001 a vzrostl podíl domácností v bytech s větším počtem obytných místností a tudíž i o větší obytné ploše.

Vlivem růstu cen energií a regulovaného nájemného výdaje na bydlení meziročně vzrostly. Nejvyšší měsíční výdaje spojené s bydlením – v průměru 5 241 Kč a zároveň i jejich nejvyšší meziroční nárůst - 12,6 % měly domácnosti v nájemních bytech (vč. podnájmu). Regulované nájemné se zvýšilo o 19,3 %, naproti tomu tržní nájemné, které platí zhruba 22 % uživatelů nájemních bytů, vzrostlo jen o 4,2 %. V dalších formách bydlení se růst nákladů na bydlení pohyboval od 11,2 % pro domácnosti s bytem v osobním vlastnictví po 5,2 % pro domácnosti ve vlastních domech a bytech, kde přes 70 % těchto nákladů tvořily výdaje na energie. Podíl čistých příjmů domácností použitý k úhradě výdajů na bydlení se s růstem těchto výdajů postupně zvyšuje. Na počátku roku 2008 (některé položky vydání na bydlení se zjišťovaly podle aktuálního stavu v době šetření) potřebovaly nejvíce prostředků na úhradu nákladů na bydlení domácnosti v nájemních bytech – ve vztahu k příjmům za rok 2007 to bylo 23 %.

I když příjmy domácností v roce 2007 převážně rostly, o 2,7 procentního bodu se zvýšil podíl domácností, které vnímaly výdaje na bydlení jako velkou finanční zátěž. Současně se i snížil podíl těch domácností, pro něž úhrada výdajů na bydlení nepředstavuje žádný problém.